

КОЛЕСНИК Л. М., магістр публічного управління та адміністрування, заступник завідувача навчальної лабораторії з інформаційно-комунікаційних технологій Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

L. KOLIESNIK, Master of Public Administration and Administration, Deputy Head of the Training Laboratory for Information and Communication Technologies of the Institute of Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine

ЩО ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КРАЩИХ СВІТОВИХ ПРАКТИК РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВІТЧИЗНЯНУ СИСТЕМУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

ON THE PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF THE BEST WORLD PRACTICES OF IMPLEMENTATION OF SOCIAL POLICY IN THE DOMESTIC SYSTEM OF THE SOCIAL SPHERE

У статті проаналізовано моделі реалізації соціальної політики Сполучених Штатів Америки, країн Центральної Європи та Скандинавську та надано рекомендації щодо імплементації у вітчизняну систему кращих світових практик реалізації соціальної політики. Проаналізувавши досвід основних моделей реалізації соціальної політики різних країн (Сполучених Штатів Америки, країн Центральної Європи та Скандинавську модель), для України встановлено: варто більше розвивати систему соціального страхування, приділяти увагу зростанню статусу і результативності діяльності недержавних соціальних організацій в Україні, регламентувати, уніфікувати аспекти надання соціальних послуг, процес реформування системи податків та здійснювати додаткові заходи щодо наповнення дохідної частини державного бюджету та бюджетів усіх рівнів та ін.

Автор вважає, що зарубіжний досвід реалізації соціальної функції держави має певне значення у формуванні ефективної моделі соціального захисту населення України. Проаналізувавши досвід основних моделей реалізації соціальної політики різних країн (Сполучених Штатів Америки, країн Центральної Європи та Скандинавську модель), для України з'ясовано: варто більше розвивати систему соціального страхування, приділяти увагу зростанню статусу і результативності діяльності недержавних соціальних організацій в Україні, регламентувати, уніфікувати аспекти надання соціальних послуг, процес реформування системи податків та здійснювати додаткові заходи щодо наповнення дохідної частини державного бюджету та бюджетів усіх рівнів та ін.

Заперечується практика примітивного копіювання досвіду провідних держав світу щодо соціальної політики та соціальної стратегії, моделі соціальної держави без врахування національних особливостей, менталітету, культурної та політичної спадщини призведе до руйнування системи соціального забезпечення, тому варто врахувати позитивні напрацювання світового досвіду та екстраполювати їх на соціальну практику з оглядом на наші традиції та економічні можливості.

The article analyzes the models of realization of social policy of the United States of America, the countries of Central Europe and Scandinavian countries and gives recommendations on implementation of the best world practices in the implementation of social policy in the domestic system. After analyzing the experience of the main models of implementing social policy of different countries (United States, Central European countries and the Scandinavian model), it is established for Ukraine: it is better to develop the social insurance system, pay attention to the growth of the status and performance of non-state social organizations in Ukraine, to regulate, unify aspects the provision of social services, the reform of the tax system and the implementation of additional measures to fill the revenue part of the state budget and budgets of all levels and others.

The author believes that foreign experience in the implementation of the social function of the state has some significance in the formation of an effective model of social protection of the population of Ukraine. After analyzing the experience of the main models of social policy implementation in different countries (United States, Central Europe and the Scandinavian model), it was clarified for Ukraine: it is necessary to further develop the social insurance system, pay attention to the status and effectiveness of non-governmental social organizations in Ukraine, unify aspects of social services, the process of reforming the tax system and take additional measures to fill the revenue side of the state budget and budgets of all levels, etc.

The practice of primitive copying of the experience of the world's leading states on social policy and social strategy, the model of the welfare state without taking into account national characteristics, mentality, cultural and political heritage will lead to the destruction of the social security system, so positive developments of the world experience and extrapolation should be taken into account. to put them into social practice, taking into account our traditions and economic opportunities.

Ключові слова: соціальна політика, моделі соціальної політики, ліберальна модель, континентально-європейська (консервативна) модель, скандинавська (або соціально-демократична) модель, імплементація.

Key words: social policy, models of social policy, liberal model, continental-European (conservative) model, Scandinavian (or socio-democratic) model, recommendations.

Постановка проблеми. Специфіка виконання державою соціальної функції у різних країнах світу залежить від особливостей діяльності суспільних інститутів забезпечення загального добробуту, національних особливостей і культурних традицій. Незважаючи на істотні відмінності в соціально-економічній та політичній ситуації в країнах з розвинутою ринковою та перехідною економікою, зарубіжний

досвід трансформації та реалізації соціальної функції держави має певне значення у формуванні ефективної моделі соціального захисту населення України. Системи соціальних гарантій, які існують у країнах Європи та США, створювалися після Другої світової війни понад п'ятдесят років. Україна ж поки перебуває на шляху пошуків і помилок у відпрацюванні власної моделі соціальної функції держави,

стратегії й тактики її здійснення. Доцільності огляду сучасних існуючих систем соціальної функції держави, її елементів з урахуванням соціально-економічної ситуації та мотивації впровадження в Україні є корисним і практично зорієнтованим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження соціальної функції та політики держави неможливо досліджувати без аналізу

праць Г. Еспінг-Андерсена, Р. Тітмуса, Р. Мішри, Р. Уїлдінга, Ф. Уїльямс, У. Лоренца [2, 1]. Питанню ролі соціальної політики та соціальної функції держави присвячено наукові праці В. Бульби, В. Гошовської, О. Гріншної, С. Головахи, І. Григорьєвої, Т. Семігіної, Е. Лібанової, О. Плахова, В. Семиноженка, В. Скурятівського, В. Троцинського, П. Шевчука та інші [4, 5, 6]. Ці науковці зробили важливий внесок у розробку моделей реалізації соціальної функції держави та її соціальної політики. Проте аналіз наукових праць вказує на те, що для України проблематика становлення моделі соціальної політики все ще залишається відкритою.

Мета статті – розглянути моделі реалізації соціальної політики Сполучених Штатів Америки, країн Центральної Європи та Скандинавську модель та надати рекомендації щодо імплементації у вітчизняну систему кращих світових практик реалізації соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. У зарубіжній соціальній практиці стали загальноновизнаними запропоновані в 1990 р. Г. Еспінг-Андерсеном три моделі соціальної держави, а відповідно і соціальної політики: ліберальна (або англосаксонська), континентально-європейська (консервативна) і скандинавська (або соціально-демократична) [1].

Ліберальна модель соціальної політики – ґрунтується на наявності у суспільній свідомості віри в регулюючі можливості ринку та розвинутою системою приватної благодійності. Ця модель набула широкого розвитку в Австралії, США, Канаді, Великобританії і Японії. Ця модель передбачає державні обов'язки з соціального захисту лише для найбільш вразливих груп населення. Інші громадяни повинні забезпечувати себе самостійно. Тобто, в питаннях соціальних, зокрема, забезпеченні свого добробуту, перевага надається не державі, а особистим зусиллям кожного окремого громадянина [3].

Континентально-європейська (консервативна) модель – впроваджена в країнах із соціально орієнтованою ринковою економікою, зокрема, Німеччині, Австрії, Італії, Франції, Голландії, характерна опора на правове регулювання системи соціального забезпечення [6]. Ця модель заснована на об'єднанні зусиль у розв'язанні соціальних проблем, коли відповідальність окремого підприємця замінена системою їх обов'язкової колективної відповідальності під контролем держави. Відмінною рисою континентально-європейської моделі є "самоврядність" страхових кас, що перебувають у спільному веденні

власників підприємств і впливових профспілок, які представляють інтереси найманих робітників [3].

Скандинавська (або соціально-демократична) модель – провідна роль у соціальному захисті населення належить державі і надає базове забезпечення всім громадянам країни з державного й місцевого бюджетів, сформованих за рахунок податків. На відміну від ліберальної моделі, де кожен сам піклується про свій добробут і забезпечення, ця модель соціальної політики заснована на концепції "солідарності", у якій соціальний захист розглядається як справа всього суспільства, а не окремо взятих індивідів. Саме тому її нерідко називають солідарною. Ця модель знайшла практичне втілення в країнах північної Європи – Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії, а також у Нідерландах і Швейцарії [3].

Залежно від співвідношення різних елементів у загальній структурі системи соціального захисту виділяються його різні моделі. Оскільки в основному завжди переважали два елементи – державне соціальне забезпечення або соціальне страхування, то зазвичай і моделі були побудовані з урахуванням суми коштів, що забезпечувала для соціального захисту чи універсальна система (яка фінансується з державного бюджету) чи страхова.

Основними перевагами універсальної моделі соціальної функції держави є досягнення соціальної справедливості у суспільстві, скорочення нерівності в розподілі соціальних та економічних ресурсів шляхом абсолютного зменшення різниці в статусі та доходах. За такого підходу держава гарантує визначений рівень доходів і соціальних послуг незалежно від особистого трудового внеску. У забезпеченні потреб найменш захищених верств населення переважають методи прямого (цільового) перерозподілу через податкову систему та бюджет. Спостерігається тенденція до посилення ролі приватних і регіональних (муніципальних) служб соціального забезпечення для надання адресної допомоги. Потреби населення є підставою для визначення межі соціальних витрат. Витрати на соціальні послуги розглядаються як інвестиції у людський капітал, що є найвищою цінністю та умовою економічного зростання. Майбутнє цієї моделі визначає глибоке усвідомлення того, що люди здатні власною працею поліпшити свій добробут.

У сфері соціального страхування відмічаються такі пріоритети розвитку, як наближення розмірів мінімальних страхових виплат за загально-обов'язковим державним соціальним

страхуванням до рівня прожиткового мінімуму; спрощення процедур сплати внесків на соціальне страхування та створення єдиної системи їх збору та обліку.

Проаналізувавши модель соціальної політики США, можемо зробити такі висновки й надати такі пропозиції щодо імплементації зарубіжного досвіду в Україні:

1. Для вирішення проблем, що постають нині перед Україною в галузі соціального захисту, доцільно було б запозичити деякі риси систем соціального захисту найбільш розвинених країн світу. Адже їх багаторічний досвід дає можливість відібрати лише позитивні та ефективні методи соціального захисту, тим самим уникнути значних помилок при вдосконаленні власної системи захисту.

2. Зокрема, зважаючи на обмеженість бюджетних коштів в Україні, можливо, слід більше розвивати систему соціального страхування (в тому числі індивідуального), яке разом з тим повинно поєднуватися з державними соціальними гарантіями, а також ретельніше підходити до процесу визначення кола отримувачів соціальної допомоги.

3. Окрім розвитку державних соціальних програм і соціального захисту, значну увагу потрібно приділяти зростанню статусу і результативності діяльності недержавних соціальних організацій в Україні, адже це дасть можливість підтримувати державні соціальні програми і можливість охопити та взяти до уваги нагальні соціальні проблеми і негативні явища в суспільстві.

4. США створили розгалужену систему адаптації ветеранів, на яку виділяється бюджетом країни достатньо великі кошти, що є досить повчальним для України як і діяльність Міністерства Ветеранів США.

В Україні окреслюється перспектива такої моделі соціальної держави, яка активізує, стимулює, заохочує позадержавні інститути, утворює субсидіарність, звужуючи при цьому власні функції. Громадяни в такій моделі уже не виключно споживачі соціальних благ, а й їх виробники, надавачі. При визначенні моделі соціальної держави в Україні слід відмовитись від всеохоплюючого патерналізму та концепту держави загального добробуту і відповідно утвердити як у теорії, так і у практичній діяльності новий принцип соціальної політики: держава надає та гарантує найнеобхідніші соціальні гарантії найбільш нужденним. При цьому модерна соціальна держава зобов'язана виступати головним суб'єктом реалізації соціальних

інвестицій у розвиток освіти, охорони здоров'я, культури.

З'ясувавши основні характеристики соціальної політики країн Центральної Європи, дійшли до таких висновків і пропозицій для України:

1) Соціальний захист, як будь-яка інша сфера суспільної діяльності, має свої правила, нормативи та стандарти. Оцінюватися соціальний захист повинен передусім не за кількісними, а за якісними категоріями. Для України розробка якісних показників, надання соціальних послуг нехай і не така далека, але все ж перспектива, то в розвинених європейських державах без цих стандартів соціальна робота неможлива. Просто проголосити створення соціально-орієнтованої держави недостатньо. В європейських країнах регламентовано, зведено в єдину систему та уніфіковано всі умови й аспекти надання соціальних послуг, на нашу думку, цей досвід є корисним для України, а регламентація, уніфікація аспектів надання соціальних послуг – це те, над чим принаймні варто замислитись.

2) Оскільки бюджетне фінансування є головним джерелом підйому соціальної сфери, слід прискорити процес реформування системи податків та здійснювати додаткові заходи щодо наповнення дохідної частини державного бюджету та бюджетів усіх рівнів. Для розв'язання цієї проблеми доцільно використати досвід розвинених країн світу, наприклад, Німеччини, Великобританії, Нідерландів, Скандинавських країн.

Проаналізувавши скандинавську модель реалізації соціальної політики, можемо запропонувати такі шляхи реалізації соціальної політики в Україні:

1) Оскільки в країн скандинавської моделі реалізації соціальної політики (Швеції, Фінляндії, Данії, Норвегії) соціальні послуги й сервіс надаються на добровільних началах, а у разі відсутності розуміння добровільності, державою можуть вживатися примусові методи, то, на нашу думку, такий метод доцільно використати в Україні з метою встановлення принципу «рівності всіх громадян перед державою».

2) Наприклад, одним з елементів надання соціального захисту в Фінляндії є надання соціальної послуги догляду за дорослими людьми, які дозволяють кожній людині в похилому віці зберігати гідні життєві стандарти, незалежно від розміру доходів, наявності чи відсутності родинних зв'язків. Хоча в Україні державою гарантується соціальний захист інвалідів Законами України “Про

основи соціальної захищеності інвалідів”, “Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам”, “Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам”, “Про реабілітацію інвалідів в Україні” шляхом надання шляхом встановлення державної соціальної допомоги на рівні не нижчому від прожиткового мінімуму за рахунок коштів Державного бюджету України, але хотілося б, щоб така допомога здійснювалась на більш вищому рівні.

Вагомий вплив на формування соціальної політики та реалізації соціальної функції держави у європейських країнах здійснює Соціальна хартія (Social Charter), яку підписали всі держави ЄС, крім Великої Британії, підписали під назвою Декларація «Хартія основних соціальних прав робітників». Ціннісною основою соціальної політики та забезпечення соціальної функції держав ЄС складає почуття «європейської ідентичності», яке базується на глибоко вкоріненіх спільних «європейських цінностях».

Отже, розглянуто три моделі реалізації соціальної політики: Сполучених Штатів Америки, країн Центральної Європи та Скандинавську модель. Вивчення зарубіжного досвіду є корисним для України, проаналізувавши кожен з зазначених моделей, надано рекомендації для України.

Висновки. Незважаючи на істотні відмінності в соціально-економічній та політичній ситуації в країнах з розвинутою ринковою та перехідною економікою, зарубіжний досвід реалізації соціальної функції держави має певне значення у формуванні ефективної моделі соціального захисту населення України. Проаналізувавши досвід основних моделей реалізації соціальної політики різних країн (Сполучених Штатів Америки, країн Центральної Європи та Скандинавську модель), для України з'ясовано: варто більше розвивати систему соціального страхування, приділяти увагу зростанню статусу і результативності діяльності недержавних соціальних організацій в Україні, регламентувати, уніфікувати аспекти надання соціальних послуг, процес реформування системи податків та здійснювати додаткові заходи щодо наповнення дохідної частини державного бюджету та бюджетів усіх рівнів та ін.

Копіювання досвіду провідних держав світу щодо соціальної політики та соціальної стратегії, моделі соціальної держави без врахування національних особливостей, менталітету, культурної та політичної

спадщини призведе до руйнування системи соціального забезпечення, тому варто врахувати позитивні напрацювання світового досвіду та екстраполювати їх на соціальну практику з оглядом на наші традиції та економічні можливості.

Список використаних джерел

1. Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism / G. Esping-Andersen. - Princeton (N.J.) : Princeton Univ. Press, 1994. - 248 p.
2. Бульба В.Г. Соціальні функції держави як фундаментальна категорія державно-управлінської науки / В.Г. Бульба // Публічне управління: теорія і практика. – 2011. – №4 (8). – С. 3-9.
3. Личук Л. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні / Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України. Національна академія наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=363:2014-02-21-06-52-37&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27.
4. Лоренц У. Социальная работа в изменяющейся Европе / У. Лоренц; Ассоциация психиатров Украины. – К.: Сфера, 1997. – 200 с.
5. Радченко О. В. Ціннісні витоки та передумови інституційної влади й держави / О. В. Радченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України : зб. наук. пр. / редкол. : Ковбасюк Ю. В. [та ін.] : К. : Видво НАДУ, 2009. – № 2. – с. 25 – 33.
6. Скуратівський В. А., Палій О. М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.

References

1. Esping-Andersen, G. (1994), *The three worlds of welfare capitalism*, Princeton Univ. Press, Princeton, USA.
2. Bul'ba, V. H. (2011), “Social functions of the state as a fundamental category of state-management science”, *Publichne upravlinnia: teoriia i praktyka*, vol. 4 (8), pp. 3-9.
3. Lyuchuk, L., “World experience in modeling social policy and its use in Ukraine”, *Tsentr perspektyvnykh sotsial'nykh doslidzhen' Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy*, [Online], available at: http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=363:2014-02-21-06-52-37&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27
4. Lorenc, U. (1997), *Social'naia rabota v izmeniajushhejsja Evrope* [Social Work in a Variable of Europe], Sfera, Kyiv, Ukraine.
5. Radchenko, O. V. (2009), “Valuable leakages and transfer of institutions of the control system in the state”, *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, no 2, pp. 25 – 33.
6. Skurativ'skyj, V. A. and Palij, O. M. (2002), *Osnovy sotsialnoi polityky* [Fundamentals of Social Policy], MAUP, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2020 р.